

SDHS
STIFTAT 1993

Dövas Rötter

ORGAN FÖR SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

• NR 22 • ÅRGÅNG 15 • MARS 2009 •

Kristina Holmblad Sohlberg

*Kristina
Holmblad Sohlberg
Man satte pekfingret till
skrattgropen på kinden. Det
var Kristinas tecken.*

Min mor blev döv vid 3 års ålder. Hon har berättat om sin barndom och sin skoltid. Jag vill skriva om hennes minnen och om hur hennes liv kom att gestalta sig.

□ Kristina föddes 1886 i ett litet torp i Värmland. Det hette Flykärn och låg i norra Gunnarskog. Hennes far hette August och modern Kajsa, som var ensam med sina barn långa tider när August arbetade i Jämtland. Då barnen Maria och Kristina var 6 år respektive 3 år, väntade Kajsa ytterligare ett barn.

Allt var tyst

Vårvintern 1889 var mycket kall och det snöade oavbrutet. Kristina blev mycket sjuk. Hon fick hög feber och låg i dvala flera dagar. Man befarade det värsta. När hon så småningom vaknade, såg hon frostrosorna på fönstret. Det kröp en fluga omkring väckt av värmen. Mor rörde på munnen. Far kom med en koskälla, som han skakade. Men allt var tyst. Farmor och farfar kom och klappade henne. Varför var allt så konstigt? Föräldrarna förstod att hon förlorat hörseln. Det gällde att komma till en läkare. August for med häst och släde med Kristina väl omstoppad de fyra milen till Torsby. Doktorn förklarade att Kristina haft scharlakansfeber. Febern hade dödat hörselnerven. Han tillade "Hörseln får hon aldrig tillbaka". Han hade rätt.

Hittade på ett eget språk

Hittills hade Kristina talat rent och till och med sjungit små visor. Så småningom glömde hon allt. Hon hittade på ett eget språk med gester och åtbörder. I

FOTO: PRIVAT ÄGO

Fortsättning på nästa sida

sex år skulle hon vara ordlös. Först vid 9 års ålder kom hon till skola.

Till skolan i Örebro

August och Kristina for till skolan i Örebro. De skulle bo hos Augusts faster Sofia, som var diakonissa och lärarinna. Hon bodde tillsammans med en annan lärarinna. Båda var pensionerade. De ville att Kristina skulle bo hos dem under skoltiden.

August, Sofia och Kristina gick till dövskolan på Sturegatan. Där träffade de rektor Jehubba Blomkvist. Kristina tyckte om honom genast. Han hade så vänliga ögon. Han förklarade att de båda lärarinnorna var för gamla att ha hand om Kristina. Kristina blev glad. Hon var litet rädd för dem. Rektorn tog dem med till ett klassrum med några elever. Kristina förstod att de var lika som hon.

Lärde sig tala

Det var en vänlig fröken Kvist på Skolgatan, som tog hand om Kristina. Där bodde flera döva flickor, som hon fick sällskap med till skolan. Hennes första lärarinna hette Sofia Vingqvist. Hon skulle lära Kristina tala. Kristina satt i hennes knä med en spegel framför sig. Det första och lättaste ljudet var H. Det var bara att andas så det kom imma på spegeln. Det svåraste ljudet var A. Det gick riktigt bra. När hon kom hem på sommaren hälsade hon på alla syskonen och sa deras namn högt och tydligt. Det var första gången de hörde henne tala.

Sparade julgotter

De långväga barnen fick inte komma hem till jul. Det var Kristina inte ledsen över. Då var det festligt i staden Örebro med julfester och julgransplundringar. Alla julgotter hon fick sparade hon till sommaren. Då delade hon ut dem till syskonen.

Bodde hos en fångvaktare

Andra året måste hon flytta från fröken Kvist. Hon kom att bo på Fredsgatan 19 mitt emot fängelset. Hennes fosterföräldrar blev Erik och Hanna Bergkvist. Erik var fångvaktare och gevaldiger (red:s anm.: En slags polis, fångförare). Där bodde också skolkamraten Hanna från Fagerås. Kristina kom snart att kalla Bergkvists för far och mor. Hon bodde hos dem skoltiden ut till 1903.

Fick inte teckna

Nu kallades Kristina för Stina. Det gick bra för henne. Hon hade lärare som hette Alma Sandell, Thyselius och Aurell. Skolans mål var att alla skulle kunna avläsa på munnen. Barnen fick inte teckna med varandra. Om de gjorde det på rasterna fick de stryk. Gottfrid Hjelm råkade ofta illa ut. Han blev sedermera en mycket duktig ordförande i Örebro dövstumförening i många år.

Kusken var full

När sommarlovet kom, slussades alla barn till olika tåg. Värmlandsbarnen skulle till Kil. Där väntade anhöriga. Om det var Kristinas far, som kom med farfars vita häst, blev hon glad. Var det någon granne som kom, kunde det bli problem. En gång kom ingen alls. Klockan blev 10 på kvällen. Då kom stinsen. Han gick efter lärarna. De ordnade logi åt barnen. På morgonen kom grannen slokörad och bakfull. Vägen hem var cirka sju mil. De måste övernatta på en gästgivaregård. Där kunde kusken ibland festa om. En gång måste Stina ta tömmarna medan Petrus, som var från samma trakt, satt bredvid och grät. Kusken var så full att han inte kunde sitta på kuskbocken. Han låg och sov hela vägen hem.

Lärare på besök

Stina konfirmerades 1903 av prosten Edlund i Nikolaikyrkan i Örebro. Nu väntade Värmland och en oviss framtid.

1899 hade Stinas far August köpt farfars gård. Det var där Stina såg två män komma gåendes långt borta. Hon kände igen dem som sina lärare. Far och mor tog vänligt emot dem och de fick förplägnad. De hade mycket att tala om. Under tiden undrade Stina hur de hade hittat hem till henne. Jösseforsbråten låg liksom Flykärn vid väglöst land. Skolan skickade ut lärarna för att se hur de hade det hemma.

Lärde sig sy

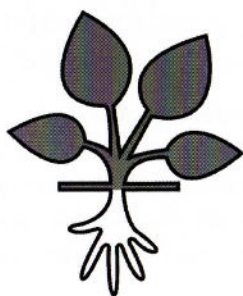
1903 var Stina 17 år. Lillebror Magnus 2 år, Karl 7, Olof 9 och Karin 12 år. Maria 20 år tjänte som piga. Stina hjälpte till med bestyren i hemmet. Efter en tid började hon lära sig sy hos en sömmerska, som bodde i granngården. Emellertid längtade hon till sina döva vänner. De brukade stämma träff i Kil. Då gick Stina de fyra milen till Arvika. Hon gick barfota eftersom skorna skavde. I Arvika tog hon tåget till Kil.

Sömmerska i kappaffär

Det kom ett brev från Örebro. Det var Sofia Holmblad, fastern till Stinas far, som ville att Stina skulle komma för att hjälpa henne på gamla dar. Hon var nu ensam. Stina blev glad och for till Örebro. Där bodde hon hos Sofia på Drottninggatan 53. Rektor Booberg såg till att hon fick lära sig sy kappor hos fröken Björk, som hade en syateljé. Efter lärotiden tog hon plats som sömmerska hos Medins kappaffär på Vasagatan. Där fick hon känna gemenskapen med kamraterna, som var trevliga och sympatiska.

Giftte sig med Hans Sohlberg

Hon gick ofta till Örebro dövstumförening. Där träffades många döva och hade trevligt tillsammans. En del spelade olika spel. Ibland spelade de teater. Tore Pettersson var en av de duktiga skådespelarna. Ibland kom någon

Dövas Rötter

UTGIVARE: SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP (SDHS)

Utkommer 1 - 2 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.

REDAKTIONSKOMMITTÉ: Carl Magnus Lindgren och Per-Thomas Örlegård

LAYOUT: Birgitta Orström Lind

ANSVARIG UTGIVARE: Tomas Hedberg

ISSN 1401-9566

och höll en föreläsning i olika ämnen. En gång kom rektor Zommarin och berättade om fiske i fjällen. Stina träffade nu Hans Hansson Sohlberg. Han hade kommit till Örebro 1907 från Dalarna och var född i Boda. De började vara tillsammans och blev fästefolk. 1920 gifte de sig. 1921 föddes Karin. Hon blev sedermera förskollärare på dövskolan. 1926 föddes jag. När jag skrek knuffade Karin på mamma och tecknade ”Sköt om henne, sköt om henne”. Karin kände tidigt sitt ansvar.

Tillverkade barnskor

Min far, Hans Sohlberg, arbetade på skofabriken Victoria. Där arbetade många döva. På 1920-talet växte många vändskoverkstäder upp i Örebro. Hans slutade på Victoria och började på en liten verkstad på Karlslundsgatan. Han hade även egen tillverkning i liten skala av barnskor. 1930 började han få klaff-fel på hjärtat. Då lunginflammation tillstötte orkade inte hjärtat med. Han avled i april 1931.

Fick arbeta hemma

Elin Söderberg var en gammal sykamrat till Stina. Hon var tillskärare på Per Erikssons kappaffär och förstod att Stina behövde arbete. Nu kom hon till Stina och erbjöd henne att få sy hemma eftersom hon hade små barn. Det blev mycket att bestyra och tänka på mitt i sorgen. Min syster Karin var 10 år och gick i skolan. Jag var 5 år och sprang omkring som jag ville.

Döva vänner kom på besök

Varje dag kom det döva vänner och hälsade på. Hur Stina hann med att både sy och teckna är en gåta. Min favorit var Oskar Mollberg. Jag satt i hans knä och han skojade med mej och lärde mej att teckna ”koka välling”. Han och hans Julia var pensionärer. Oskar hade haft skomakeri på Hagagatan. Hans fru Julia hade varit linnesömmerska.

Gottfrid Hjelm

Ibland kom Gottfrid Hjelm. Han hade alltid nyheter. En gång när han metade vid slottet i Örebro kom landshövding Hasselrot och körde bort honom. Det hade han mycket roligt åt. I sin ungdom hade han varit tandatlet. Därför tecknade man honom med pekfinger mellan tänderna. Hans fru Anna var sömmerska och sydde alltid våra examensklänningar.

Dövskolan i Örebro vid förra sekelskiftet.

FOTO: UR DFÖ:S ARKIV

Professorn

Severin Anund arbetade på snickerifabriken på Slottsgatan. Han kom hem ibland, Då talade han politik med mamma. Hitler och Stalin var djävlar, tyckte han. I hans lägenhet fanns mest bokhyllor. De var fyllda med uppslagsböcker och lärda skrifter. Han var mycket beläst. De döva kallade honom för professorn.

Läste allt hon kom över

Fördomarna mot de döva var mycket stora på den tiden. En kvinna frågade mej om min mamma kunde läsa. Hon skulle ha vetat att Stinas andra värld var böckernas. Hon läste allt hon kom över. Bland andra författare fanns Strindberg och Tolstoy och arbetarförfattarna. Hon ville gärna diskutera det hon läst.

Obekymrade och lyckliga

På 1930-talet fanns ingen änkepension eller något barnbidrag. Då Stina hade ändringsarbete var inkomsten 15 kronor i veckan, och när hon hade lagerarbete var den 45 kronor i veckan. Trots de små inkomsterna hade vi det gott och bra. Jag förstod inte alls att vi var fattiga. Stina delgav oss aldrig sina bekymmer. De måste ha funnits av olika slag. Hon lät oss vara obekymrade och lyckliga.

Söndagen var en vilodag

Även om hon hade bråttom i sitt arbete var alltid söndagen en vilodag. Då gick hon till kyrkan där Carl-Åke Areskog var dövpräst. Oftast var det gudstjänst hos Frälsningsarméns dövofficerare på Drottninggatan. Där satt alla i stora rummet och såg när den ena officeren läste ur bibeln och den andra tecknade. I sångerna sjöng alla med teckenspråk. Ensain Björklund, Olga Modén, Thorslund och Greberg är några jag minns med tacksamhet och glädje. De var de enda tolkar som fanns att tillgå.

Slutade sy

På mitten av 1940-talet började Stinas ögon bli sämre. De var slitna av alla mörka tyger. Hon slutade sy. Då var min syster och jag färdiga lärare. Hon levde sedan ett lugnt och rofyllt liv. Hon avled 1970, 84 år gammal.

Signe Lundholm

Hans Norström berättar om sin gårdshistoria i Sofiedal och tolkas av Karin Rönmark.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Sofiedal (f d Gumpetan) troligen på 1940-talet.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Sofiedal i dagens utseende, taget år 2004.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Värmländska institutet för dövstumma 1874 - 1902

I samband med det dövhistoriska seminariet som hölls i Karlstad, fanns det ett bra tillfälle till att ordna en historisk bussutflykt till Semesterhemmet Riis herrgård i Vålberg, som var ett semesterhem för döva kvinnor, och en f.d. privat dövskola i Kil, Grava församling.

□ Eftersom det finns en separat artikel om Semesterhemmet Riis herrgård, så berättar jag enbart om denna dövskola.

Förr i tiden fanns det endast en dövskola i hela landet i början av 1800-talet – Allmänna Institutet för dövstumma i Stockholm, nuvarande Manillaskolan. Efter 1800-talets andra hälft började man undervisa döva barn ute på landet. Både privata anstalter och länsanstalter för döva inrättades på flera orter. Värmländska institutet för dövstumma grundades år 1874 av Theodor Kaijser. Detta institut var en privat dövskola från början och tog emot döva barn från Värmland.

Öppnade en dövskola

I oktober månad 1873 inkom en ansökan från Theodor Kaijser till domkapitlet i Karlstad om tillstånd att få inrätta en dövskola i Värmland på de grunder som angavs i det kungliga cirkuläret den 8 mars 1867. Efter det att ansökan bifallits, öppnade Kaijser en dövskola

på egendomen Gumpetan i Grava, 1/4 mil från Kils järnvägsstation. Egendomen uppläts till skolans förfogande gratis av hans far apotekaren Lorentz Kaijser. Under namnet av "Värmländska institutet för dövstumma" verkade skolan som privatanstalt till den 1 januari 1890, då den övertogs av det nybildade femte dövskoledistriktet.

Skolan var ett internat

På egendomen låg en byggnad uppförd i L-form för detta ändamål. Det stora tvåvåningshuset till höger, om man står mot det nuvarande husets huvudport, inrymde i övre våningen flickornas sovsal och bostad åt lärarinnan, samt i nedre våningen elevernas matsal, samlingsal och köket. Envåningshuset till vänster var föreståndarens bostad. Allt som allt var det 12 rum. Skolan var alltså ett internat.

Däremot var gossarnas sovrum, lärarens bostad, lärosalarna samt verkstäderna förlagda till den närbelägna förra kaptensbostaden – Tolerudstorp. Där fanns 9 rum totalt.

Finns ej på kartan

I dag kan man inte hitta namnet Gumpetan i dagens kartor. Däremot har namnet Gumpetan funnits i Grava församlings kyrkoböcker och har använts ända fram till förra sekelskiftet. Om

man ska besöka egendomen Gumpetan, är det bäst att ta en väg mot Sofiedal i stället. Där ligger denna gård under namnet Sofiedal.

Berättade om gårdens historia

Under besöket tog Hans Norström emot oss. Han berättade om sin egen gårdshistoria. Gården köptes av hans farmor Ingborg och hennes bror Gönik Eriksson år 1926. Senare köpte hans farfar Algot Norström halva gården av svågern Gönik Eriksson. I dag äger hans bror Göran Norström gården.

Det stora boningshuset fick dagens utseende år 1948 i samband med att det högra tvåvåningshuset revs lite tidigare under 1940-talet. Detta envåningshus finns alltså kvar även om det har byggts om. Kaptensbostället – Tolerudstorp jämnades med marken troligtvis runt 1910-1915.

Under Gumpetans tid fanns det en stor ladugård med ett antal djur, som kunde uppgå till cirka 100 st, på Gumpetan – Tolerudstorp. Det tyder på att eleverna också sysslade med lantbruk och trädgårdsskötsel under skolgången.

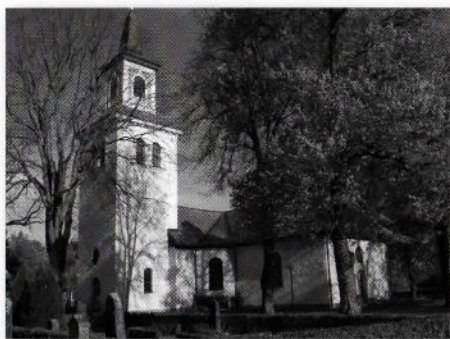
Sju elever från början

Theodor Kaijser blev skolans föreståndare. När skolan öppnades år 1874, kom endast sju döva elever. Redan året därpå steg antalet till 24. Även

om skolan från början var avsedd för högst 30 elever, var elevantalet dock oftast 35 under de följande åren. Under åren 1874 – 1889 inskrevs totalt 120 elever, därav 117 från Värmlands, 2 från Örebro och 1 från Älvsborgs län. Under samma tid konfirmerades 77 elever efter en i regel 4 årig lärokurs. Eleverna konfirmerades alltid i Grava kyrka under alla åren. Däremot utskrevs 8 elever som aldrig avslutat med sin utbildning på grund av sjukdom eller idioti. De övriga 35, som ännu var kvar vid institutet, överfördes till det nybildade dövskoledistriktet som omfattades av Värmlands och Örebro län och fortsatte med sin utbildning.

Vi besökte Grava kyrka

Under bussutflykten besökte vi även Grava kyrka. Där konfirmerades alla döva under Kaijsers tid. Inne i kyrkan finns en fastskruvad stentavla med inristade namn över alla kyrkoherdar och komministrar. Några av dessa personer kunde under sin tjänst ha varit konfirmerationspräst för döva elever: Bror Lila 1869-1879 och Per Weiner 1880-1897 som komministrar samt Fredrik Thorelius 1870-1904 som kyrkoherde.

Grava kyrka.

FOTO TOMAS HEDBERG

Finns inga handlingar

I dag finns tyvärr inga bevarade handlingar som elevmatriklar över Gumpetans elever kvar i vare sig Värmlandsarkiv i Karlstad, Landsarkivet i Göteborg eller Landsarkivet i Uppsala. Det enda som är mest möjligt att ta reda på alla namn på döva konfirmander är Grava församlings konfirmerationsböcker.

Skolan finansierades genom statsanslag, landstingets medel, elevavgifter och bidrag från Malmö Barnhusfond. De årliga kostnaderna uppgick till cirka 11.000 kronor.

Undervisning i hantverk

Den teoretiska undervisningen var på fem timmar om dagen. Förutom

de teoretiska ämnena fick eleverna undervisning i hantverk och handarbeten två timmar om dagen, gossarna i skomakeri och snickeri, flickorna i vävnad och sömnad m.m. Ibland hände det att eleverna gick ut från verkstäderna på eftermiddagarna när det var vackert väder, till sysselsättning i trädgården eller vid lantbruket, dock aldrig i ladugården eller stallet.

Föreståndare och lärare

Förutom föreståndaren fanns det i princip bara en lärare och en lärarinna samtidigt. Theodor Kaijser var föreståndare under alla år medan man under samma tid hade fem dövlarare: Carl Fredrik Elg 1874-1876, Lars Henrik Zotterman 1876-1878, Erik Fagergren 1878-1886, Karl Teofil Wernqvist 1886-1887 och Salomon Salomonsson 1888-1889.

Dessutom tillkom under samma period två lärarinnor: Augusta Söderberg 1878-1883 och Augusta Melin 1884-1889. Totalt anställdes sju personer under privatanstaltens tid.

Mamsell Alma Kaijser, född Löhr (hörande) – Kaijsers hustru – var dövskolans husmor.

Dövskoledistrikt

Enligt riksdagens beslut år 1889 föreskrev en lag att landet skulle delas in i sju distrikt, där ingående landsting hade skyldighet att svara för undervisning av sina döva barn. Samma år infördes lagen om en obligatorisk dövundervisning.

Inom det femte dövskoledistriktet infattades Örebro och Värmlands län. Dövskolan i Örebro hade bildats redan år 1875. Det innebar att dövskolan i Gumpetan övertogs av det nybildade dövskoledistriktet år 1890.

Dövskolan i Gumpetan tog hand om skriv- och teckenavdelningen, medan talavdelningen förlades i Örebro.

Olika ägare

Undervisningen i Gumpetan fortsatte t.o.m. år 1897, då Gumpetan såldes av Theodor Kaijser, som själv varit ägare sedan år 1891. Enligt Hans Norström ägdes Gumpetan av Carl-Erik Andersson år 1898-1908. Om någon ägde gården mellan 1908-1926 vet Hans Norström inte nu.

Dövskolan flyttade år 1898 med kvarvarande elever till Karlstad, där

distriktet hyrde ett hus, s.k. ”Hedbäckska villan”. Lokalerna förhyrdes för både skolans behov och föreståndarens bostad tills denna avdelning drogs in vid 1902 års slut på grund av alltför lågt elevantal. Från denna tid blev undervisningen helt och hållet förlagd till Örebroskolan.

Under sin hela verksamhet (1874-1902) hade sammanlagt 126 elever gått i skolan. Förutom de kvarvarande 35 eleverna fick distriktsskolan endast 6 elever under 1890-1902. Vid institutets övergång i distrikts tjänst fick dåvarande lärarpersonal tills vidare vara kvar vid sin tjänst. Liksom Theodor Kaijser, föreståndare, anställdes Salomon Salomonsson som lärare och Augusta Melin som lärarinna under de följande åren.

Karlstad.

Vy från Klara.

”Hedbäckska huset” i Karlstad 1897-1902 på Växnäs-gatan - Sandbäcksgatan. En lokal för dövundervisning användes på bottenvåningen, till vänster om ingångsdörren på hörnet. Huset revs våren 1973.

FOTO: HJALMAR PETERSSON & C:O FÖRLAG ÅR 1901

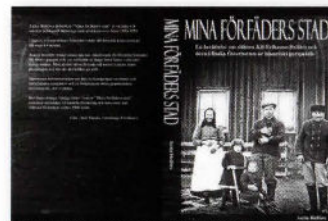
”Hedbäckska villan”

På tal om ”Hedbäckska villan”, har jag haft möda att ta reda på var denna byggnad låg på stan i Karlstad. Från början visste varken Värmlandsmuseum, Karlstads-Gillet eller Värmlandsarkivet inte något om ”Hedbäckska villan”. Ordet villa har varit förvirrande. Det skulle egentligen ha kallats för ”Hedbäckska huset” istället. Till sist fick jag ett svar från en man som heter Peter Kleve. Jag fick ett tips om honom från Kommunarkivet i Karlstad. Han är expert i historia om Klara – en stadsdel i Karlstad. Tyvärr finns ”Hedbäckska huset” inte kvar längre. Det revs våren 1973.

I dag ligger nuvarande Landstingshuset på samma plats, där ”Hedbäckska villan” låg på hörnet av Växnäs-gatan och Sandbäcksgatan.

Fortsättning på sidan 16

Mina förfäders stad

Boken "Mina förfäders stad".

FOTO: BOKENS OMSLAG AV CHRISTOFFER HELLÖRE

Familjen Hellöre år 1928.

Stående fr v: Anton f 1912, Martin f 1914, Ester f 1918 (g Westerholm), Aili f 1920 (g Lindberg), Bror f 1924 (författarens far).
Sittande: Viktor f 1889 och hans hustru Hilja f 1886. Hon hette Hilja Pirttinen som ogift.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Boken med titeln "Mina förfäders stad" gavs ut i samband med Finlands Dövas Förbunds och Finlandssvenska Teckenspråkiga r.f:s arrangemang "Kulturdagar" i Mariehamn, Åland den 15 maj 2008.

□ Bokens historia spänner sig över åren 1854-1924 om släkten Kif-Erikssons liv och gärningar i Österbotten i Storfurstendömet Finland.

Berättelsen börjar där för att ge god bakgrund till släktens historia som ur dövas perspektiv började strax innan sekelskiftet då min farfar Viktor Eriksson föddes. Han föddes döv och var deras enda barn men föräldrarna grämde sig inte då de förstod att döva var ofta bättre utbildade än hörande barn ur samma samhällsklass dit bönder och arbetarna hörde.

For till Amerika

Viktors far, Johan, var den äldste sonen i familjen Kif som ägde ett stort hemman men lät sin yngre bror Anders ära gården. Johan löste ut sin arvedel och for till Amerika och stannade där i 3 år. Han lyckades spara och tog hem en bunt dollars och köpte en annan gård närmare staden Jakobstad. En stor del av gårdens areal var skog och det var förmodligen det som ledde till Johans beslut att låta Anders överta släktens gård – Kif hemman. Johan gifte sig med Caisa Björn som dog efter att ha fött deras tredje dotter. Då gifte han

sig med en äldre syster till sin tidigare hustru, Sofia, och Viktor föddes.

Lärarna gav upp

I staden Jakobstad fanns det en dövskola som baserade sin undervisning på tecken- och skrivmetod. Viktor fick inte gå i den skolan då alla döva barn måste "normaliseras" genom att lära sig artikulationens konst.

När han hade gått tre år i Borgå dövskola i södra Finland gav lärarna upp hoppet om att få Viktor att bli "normal" och skrevs in i Jakobstads dövstumskola till pojakens stora glädje. Det var skönt att få slippa åka 1000 kilometer med flera tågbyten över flera dygn tur och retur när det finns en skola nästan runt hörnet.

Viktor fick åka hem varje helg och arbeta på gården. Han utvecklades till en ung och ansvarsfull bondson med hela sin framtid klart utstakad, för att så småningom bli hemmansägare.

Gifte sig med Hilja

Innan 1:a världskriget bröt ut gifte han sig med en finskspråkig döv kvinna, Hilja, som arbetade på Tobaksfabriken i staden. Hon hade en döv bror som bodde kvar i hemmet inte så långt från staden Jyväskylä.

Bytte efternamn

Efter mycket krångel med brev- och paketutdelning då många i staden hette Eriksson, Johansson och Andersson

etc. beslöt familjen i samråd med kyrkoherden år 1922 att byta efternamnet till Hellöre. Namnet är en kombination av Pedersöres socken och området Hällan som låg en kilometer norr om gården. Viktor och Hilja fick i rask takt fem barn, alla döva.

Det yngsta barnet som föddes 1924 var min far – Bror Hellöre.

Idag finns endast mellanbarnet - min faster Ester Westerholm - kvar i livet, bosatt i Järfälla utanför Stockholm.

Boken skildrar traktens döva

Boken berättar också om hur samhället bemötte dem, hur de levde och arbetade. Den beskriver barnens resor till dövskolan i Borgå och hur dövskolan i Jakobstad fungerade.

År 1898 bildades dövas förening i Jakobstad och som lades ned efter tio år då döva flyttade från staden i jakt på arbete. Jag har skildrat hur traktens döva utvecklade sitt sociala liv, språk och kultur med hjälp av deras egna berättelser som gått i arv till barn och barnbarnen, det som vi kallar för hörsägen då det finns inte mycket nedskrivet.

Året innan min fars födelse bildades dövföreningen på nytt och har nyligen firat 85 års jubileum.

Gift med Harry Dahlgren

Eftersom jag är gift och har gemensamma barn med Harry Dahlgren känns det naturligt att också berätta om hans föräldrar som också var döva.

Ingegärd Jansson och Erland Dahlgren.

FOTO: PRIVAT ÄGO

Fadern Erland vandrade hela vägen från Göteborg till Stockholm för att söka arbete. Han lyckades inte bara med att finna bostad och arbete utan också en livskamrat i Ingegärd Jansson, bördig från Eskilstuna. Erland stod sedan utan arbete men fick ett erbjudande att arbeta hos ett skomakeri i Göteborg. Han blev tvungen att lämna sin familj kvar och reste sin väg. Det unga paret råkade i ekonomiska svårigheter på grund av sjukdomar och blev vräkt från sin bostad. Ingegärd och de tre små barnen stod utan tak över huvudet och Fattigvården kopplades in och skickade iväg barnen till fosterfamiljer medan hon blev inhytt i en barack för fattiga och hemlösa.

Efter några bekymmersamma år fick de äntligen flytta in i en fin lägenhet strax utanför staden. De kämpade hårt för att få hem sina barn men lyckades bara få hem sin äldste son, Osvald. De två andra förblev kvar hos sina nya familjer. I den fina lägenheten föddes de två sista barnen, Ture och Harry.

Planerar en ny bok

Det finns planer på att skriva den andra delen av släktens historia men jag är för närvarande upptagen med att skildra den fantastiske dövblinde mannen Frans Leijons liv. Han levde åren 1878-1947 och var i fem decennier bosatt i Jakobstad med omnejd. Han hade påverkat mycket dövulturen där på grund av sin ambition att vilja försörja sig själv, sin konstnärlighet och uppfinningsrikedom men framförallt på grund av sin personlighet och utstrålning. Om allt går som jag önskat och planerat kommer boken att ges ut under våren 2009.

Anita Hellöre

7:E INTERNATIONELLA DÖVHISTORISKA KONFERENSEN den 4 - 8 augusti 2009 i Stockholm

Vi har nöjet att inbjuda er att delta i den
7:e Internationella Dövhistoriska konferensen i Stockholm
den 4 - 8 augusti 2009 som Sveriges Dövhistoriska Sällskap
(SDHS) står som värd för.

Temat är "Ingen historia, Ingen framtid". Vi brukar vara med i olika internationella sammanhang som WFD, Deaflympics, DHI konf m m. Därför är vi mycket glada över att kunna hålla konferensen just i det vackra Stockholm. Det är en ära för Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) att stå som värd för denna stora konferens. Det är också en chans för många döva i Sverige, som inte behöver åka långt för att vara med i ett spännande sammanhang. Från Malmö kommer en busslast med 40 döva, och därför skulle vi vilja se många av er delta i konferensen. Dövundervisningen firar 200 årsjubileum i år och därför vill vi också uppmärksamma det med konferensen.

Plats för DHI konferensen kommer att vara i Näringslivets Hus, som ligger i hjärtat av Stockholm. Industrisalen i Näringslivets Hus har plats för 250 personer, så det gäller att registrera och betala så fort som möjligt för att få plats.

Under tre dagar lyssnar vi på många spännande föreläsningar från olika delar av världen. Tolkar är ordnade. Vi kommer också att erbjuda utflykter inom tullarna. En av kvällarna ger Tyst Teater föreställning. Stockholms Stad bjuder alla deltagare på välkomstbuffé i Stadshuset första dagen, då deltagarna har anlänt och hämtat sina registreringsbevis. Konferensen avslutas med en galamiddag på Vasamuseet.

Missa inte detta stora och spännande evenemang!
Vik gärna dina semesterdagar för detta, för då får du möta många döva från hela världen!

SDHS ser fram emot att träffa er i augusti 2009.

Gå in i www.sdhs.se/dhi2009 för mera information på svenska!
Den kommer att uppdateras med ett fastställt program under våren.

Varmt välkomna till den
7:e Internationella Dövhistoriska
konferensen i Stockholm 2009!

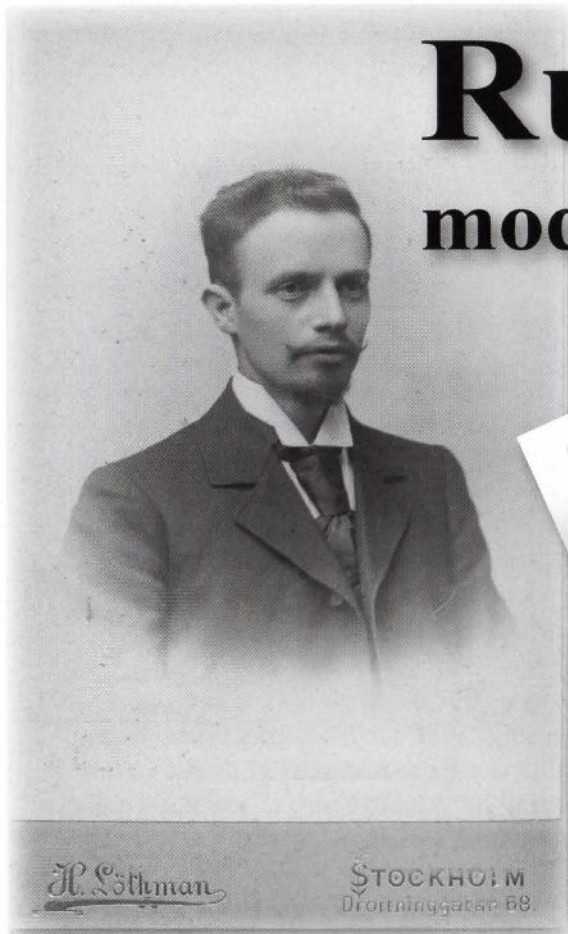
SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP (SDHS)

www.sdhs.se

 7th DHI Conference
No History No Future

Ruben Rising

modellör hos Rörstrand

Signaturen RR.

FOTO: ROLAND JAKOBSSON

Ruben Rising 1869 - 1929.

FOTO: H. LÖTHMAN,
STOCKHOLMS DÖVAS FÖRENING

Lika mycket som han är okänd som döv konstnär bland dagens döva, är han känd som modellör hos Rörstrand bland porslinsintresserade - men inte som döv person.

Om Ruben (i fortsättningen RR) finns egentligen inte mycket fakta att berätta, mest hans historia rent kort - som hittats i olika dövtidningar, böcker, privatsamlingar av porslinsvaser, plus andra vaser i antikaffärer och på auktioner.

Man kan undra varför han inte blivit ihågkommen, som en stor profil i dövas värld? Det kan bero på att han inte syntes mycket i föreningslivet, även om han tillfälligt var ordförande för idrottsklubben Hephata 1904 och sedan 1905 som revisor.

□ RR föddes av hörande föräldrar i södra Stockholm, 8 maj 1869, ett år efter att Stockholms Dövas förening bildats. Han kom till Manilla dövskola 1881 som betalande elev för hel årsavgift, 13 år gammal. Vi vet inte hur han utvecklade sina talanger, eller om han visade dem mycket tidigt. Det är inte belagt som fakta, men jag tror att han fick stor hjälp av döve Albert Berg vid

Manillaskolan och Stockholms Dövas förening. Albert Berg kom från en inflytelserik familj, och själv var han en framgångsrik marinmålare, med många kontakter bland konstnärer och konsthantverkare.

Uppmuntrade elever

En sak som kan få en att fundera, är att en notis i Tidning för Dövstumma (TFD) 1915 publicerades:

'Två större porträtt i svartkrita, det ena av direktör O. E. Borg och det andra av direktör O. Kyhlberg, har Ruben Rising, Stockholm, på beställning fått utföra. Båda porträtten äro nu upphängda i styrelsens för första dövstumskoldistriktet sessionsrum å Manilla.'

Det är känt att O. E. Borg uppmuntrade många elever i sina yrkesval, och var själv konstnärligt intresserad.

Kom tidigt till Rörstrand

RR visade att han var en skicklig modellör och tecknare och kan ha kommit till Rörstrand redan 1888, då han slutade skolan och gick som lärling några år, innan han fick fast anställning från 1890-talets mitt. Han finns med

i lönelistorna för 1900 och 1910 som porslinsmålare och drejare med extra lönetillägg, men detta är i sak fel, eftersom han själv titulerade sig modellör.

En lustig historia

från 1896 berättar att då han fick en öppen fråga från en döv person i Tidning för dövstumma, om när han äntligen skulle öppna rakstuga och bli Sveriges första döve frisör. Det hade ju stått om det i tidningen för två år sedan? Då blev RR arg och sa att det hela var en missuppfattning av redaktören för tidningen. Men redaktören svarade att RR faktiskt privat för sina vänner hade önskat att bli Sveriges förste frisör och med sin artikel ville uppmuntra RR att bli frisör.

Vad var det för fel på jobbet hos Rörstrand?

RR var med om hela ungdomstiden, tillsammans med de stora hörande personligheterna, varav Alf Wallander är den mest kände idag. Han var en av dem som införde den nya stilen - Jugend - på 1890-talet i Sverige. Motiven hämtades från växt- och djurriket samt sagans värld, och man brukar säga att guldåldern tog slut, när första världskriget började. Då slutade de unika vaserna tillverkas, och det blev en billigare produktion i serier på löpande band i fortsättningen.

Något personarkiv

finns inte i statlig och museal ägo, inte ens hos Rörstrands arkiv.

Det är hos efterlevande man får försöka hitta de personliga handlingar han kan ha efterlämnat. Det kan vara foton, korrespondens, skisser och självklart egna saker, utspridda i släkten.

Jag har funnit tre av dem i Stockholm och kommer att tillsammans med den person jag samarbetar med om RR, söka upp och fråga dem om källan. Om den nu finns kvar, vilket vi får hoppas.

Signaturen RR

Han ristade sitt R.R. ibland, men stämplade mest sina modellerade vasar, innan målaren övertog arbetet.

Det är oftast målarsignaturer i grönt, svart och annan färg som syns bäst, än den svaga stämpeln RR som ligger under glasyren. Den tidigast kända vasen med RR-stämpel är från 1896.

Ur Tidning för Dövstumma, nr 5, 1929:

'- I sitt hem i Stockholm avled hastigt den 8 maj artisten Axel Ruben Rising i sitt 60:de levnadsår. Han genomgick allmänna institutet för dövstumma å Manilla åren 1881-1888. Ägande konstnärliga anlag och efter utbildning var han under många år anställd vid Rörstrands porslinsfabrik i Stockholm tills denna för åtskilliga år sedan nedlades. Han var även en skicklig porträttritare i svartkrita.

Närmast sörjes han av maka samt syskon.

Jordfästningen ägde rum i stora gravkoret å Norra kyrkogården den 14 maj. Akten inleddes med Mendelssohns sorgmarsch, och därpå följde psalm 658:1, 2.

Jordfästningen förrättades av komminister Åke Norrlander, som höll en betraktelse utgående från orden »Herre, bliv kvar hos oss, det lider mot aftonen, och dagen nalkas sitt slut». Efter psalm 658:5 utbars kistan under tonerna av Beethovens sorgmarsch. Vid graven framförde Dövstumsföreningens ordförande en sista hälsning från föreningen, och en krans från föreningen nedlades vid graven.'

Kuriosa ur TFD, nr 1, 25 Januari, 1903:

'Svår misshandel å döfstum.

Natten mellan lördagen och söndagen den 25 och 26 oktober var modellören vid Rörstrand i Stockholm Ruben Rising utsatt för en svårare misshandel i förening med försök till rån.

Då R. var på väg till sitt hem, mötte han fyra flottister, hvilka voro all-

Porlinsvasen Kallor.

FOTO: JACKSONS ANTIKHANDEL, STOCKHOLM.

deles obekanta för honom. Den ene af dem följde efter honom utan att R. önskade hans sällskap. I förstugan till R:s bostad blef han öfverfallen och illa misshandlad. Flottisten försökte härunder tillgripa hans klocka och portmonnä, hvilka R. dock efter förtviflade ansträngningar åter frånryckte rånaren. R. lyckades äfven stänga porten. Då mannen såg sig instängd, sparkade han ut ett fönster i trappan och kom ned på gården, hvarefter han beredde sig tillfälle att undkomma. R. hade under själfförsvaret fått fatt i flottistens mössa i tanke att söka få honom faste genom det i mössorna vanliga skeppsnumret; detta var emellertid borta.

Rising fördes till Sabbatsbergs sjukhus. Han hade fått ganska svåra sår i bakhufvudet och läpparne voro sönderslagna. Flottisten hade äfven gripit R. om halsen, som var tilltygad af hans naglar.

Våldsmannen, som var matrosen vid andra matroskompaniet n:r 516 Johansson, har inför detektiva polisen erkänt misshandeln, men förnekat försöket att råna.

Rising kommer, enligt läkareintyg, icke att lida framtida men af den undergångna misshandeln.'

Roland Jakobsson

Seminariets deltagare framför herrgårdsbyggnaden Riis.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Roland Ask, Roland Jakobsson och Anita Hellöre var föreläsare på seminariet.

FOTO: LOLO DANIELSSON

Dövhistoriskt seminarium gav ny kunskap

Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) arrangerade den 11–12 oktober 2008 sitt 16:e seminarium i Karlstad. Vi var uppåt 40 personer som deltog. Lördagen var reserverad för föreläsningar och på söndagen var det bussutflykt.

□ Huvudpunkterna var Anita Hellöres bok "Mina förfäders stad", samt Riis herrgård och en gammal dövskola i Gumpetan, nuvarande Sofiedal, några mil utanför Karlstad. Vi fick också bekanta oss med två okända profiler från dövas värld, Ruben Rising (1869–1929), modellör hos Rörstrand, och Theodor Kaijser (1851–1928), föreståndaren vid dövskolan i Gumpetan och Karlstad.

Mina förfäders stad

Anita Hellöre har intervjuat sina släktingar och samlat fakta och upplevelser om hur döva hade det i finländska Österbotten från 1850-talet och fram till våra dagar. Det är över 70 döva från en och samma släkt och över 20 som

gift in sig i släkten. Materialet blev så stort att hon blir tvungen att begränsa det till åren mellan 1854 och 1924. Hon kommer att fortsätta med en andra del så småningom. Med boken vill hon försöka bevara den österbottniska dövskulturen.

Föreläsning om Ruben Rising

Roland Jakobsson från Stockholm föreläste om Ruben Rising, kallad RR, som redan var en skicklig tecknare när han slutade sin skolgång på Manilla-skolan. Han kom sedan till porslinsfabriken Rörstrand i Stockholm som lärling 1888.

– Jag tror att RR fick hjälp när han anställdes av Albert Berg, den döve marinnmålaren, som hade kontakter bland konstnärer och konsthantverkare, berättade Roland.

RR blev sedan anställd som modellör och drejare vid Rörstrand från 1890-talets mitt. Han var med och införde jugendstilen. Konstnärerna hämtade idéer från växt- och djurriket till bl a design av vaser. Varje vas är unik och

signerad. Vad man vet finns över 80 vaser signerade eller stämplade med RR. – Guldåldern tog slut vid första världskriget och de tio sista åren innan Rörstrand lade ner Stockholmsfabriken. 1926 målade RR seriegods, sade Roland Jakobsson och visade ett exempel på en vas med lönnlöv.

Theodor Kaijser

Tomas Hedberg, SDHS:s ordförande, gav en kort historisk bild av den andre profilen Theodor Kaijser. Han var son till en apotekare som hade tolv barn. Theodor blev döv i en olycka när han var fyra år, och fadern försökte ge honom en bra utbildning.

Sedan Theodor slutat på Manillaskolan 1868 utbildade han sig till lärare och praktiserade på Manillaskolan i något år innan han fick undervisa i Tysta skolan på Fredriksholm i Småland. Sedan var han med och grundade 1874 dövskolan i Gumpetan där han blev föreståndare fram till 1897. Skolan övertogs 1890 av det femte dövskoledistriktet till följd av införandet av un-

dervisningsplikten för döva barn 1889. Skolan flyttades sedan till Karlstad där Theodor Kaijser bedrev undervisning under de sju sista åren fram till 1902, då skolan lades ner.

Riis herrgård

Roland Ask, Karlstad, gav bakgrundsfakta till Riis herrgård. Fröken Elisabeth Danielsson testamenterade efter sin död Riis herrgård till Svenska Kyrkans diakonistyrelse 1942. Herrgården blev ett semesterhem för döva husmödrar. Styrelsen bedrev kurser och aktiviteter för döva ungdomar, bland annat scouter. Alma Abrahamsson hade sin årliga sommarkurs för hörande mammor med döva barn i förskoleåldern. Gården såldes 1975. På dövas förenings lokaler i Karlstad passade vi på att titta på bilder och pratade om minnen från Riis herrgård.

Bussutflykt på söndagen

På söndagsutflykten besöktes först Norra kyrkogården i Karlstad, sedan Riis herrgård i Vålberg. Herrgården är renoverad, men många av deltagarna kände igen omgivningen.

Färden gick vidare till Sofiedal där dövskolan hade funnits. Där fanns fortfarande spår från den tid det varit dövskola, dvs. ladugården och den renoverade bostaden. Andra skolbyggnader har rivits.

Gumpetan

Sammanlagt 120 döva elever gick i skola där under de 25 åren dövskolan verkade. Eleverna fick också hjälpa till på gården, som hade 100 boskapsdjur. På den tiden fanns en järnvägsstation tre kilometer från gården där eleverna lätt kunde hämtas med hästskjuts. Eleverna blev konfirmerade i Grava kyrka, som vi också besökte.

Många nådde framgång

Deltagarna frapperades över att många döva som gått i skola under Ossian Edmund Borgs tid som föreståndare på Manillaskolan hade nått framgång i livet. Det kan vara intressant att göra efterforskningar om vad eleverna gjort sedan de slutat på Manillaskolan under Borgs tid 1839–1875.

Lolo Danielsson

Theodor Kaijser 1851-1928 - en döv skolföreståndare

*Theodor Kaijser 1851-1928.
Manillaelev nr 532.*

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV
PÅ STOCKHOLMS STADSARKIV

I samband med Värmländska institutet för dövstumma vill jag få tillfälle här att berätta om Theodor Kaijser. I dag är han ganska okänd bland döva i dagens generation. Under mitt besök i Värmland och Karlstads dövas förening på 1980-talet försökte jag få ta reda på hans persontecken genom äldre döva personer i Värmland. Tyvärr hade hans persontecken gått bort länge sedan svunna tider, så äldre döva hade ingen aning om detta. De kände enbart till hans namn och att han var grundare till dövskolan i Gumpetan, inget mer.

□ Karl Theodor Kaijser föddes den 31 augusti 1851 i Landskrona. Han var son till apotekare Lorentz Kaijser och

Beata Kaijser, född Krook. Han var nummer tre i en stor syskonskara och hade elva syskon.

Skickades till Köpenhamn

Han kom till professor Johan Kellers "Dövskole, grundet paa Talmetode" i Köpenhamn år 1860. Av en okänd anledning skickades han dit. Han var inackorderad i familjen Keller ända fram till juni månad 1864. Under de första åren lärde han sig det danska språket. samt fackämnen: religion, biblisk historia, Sveriges historia (!), lite världshistoria, geografi, särskilt Europa och naturhistoria.

Blev döv när han var fyra år

Av en okänd orsak flyttades han till

Fortsättning på nästa sida

Allmänna institutet för döva i Stockholm år 1864. Jag fann honom i elevmatrikeln på Stadsarkivet i Stockholm. Enligt matrikeln fick jag ta reda hur och varför han blev döv. När han var fyra år gammal, inträffade dövheten genom ett fall under lek på stengata. Hans huvuds baksida slogs mot marken. Därefter blev han sängliggande sjuk i 1-2 månader. Hörselns förlust var en omedelbar följd av ovannämnda olyckshändelse. Hans familj hade därefter blivit rådfrågad av bl.a. professor Crumer i Berlin, en annan läkare där och i Köpenhamn.

Fadern var apotekare

Eftersom Theodors far var apotekare, är det kanske möjligt att han hade goda kontakter med personer inom medicinområdet. I samma matrikel nämns att Theodor tycktes ännu förnimma starkare ljud och kunde till följd av undervisning, som erhöles, även något tala.

Utbildade sig till lärare

På Manillainstitutet var han elev åren 1864-1868. Under hans skolgång i Stockholm flyttade hans far med sin hela familj till Karlstad år 1865 från Landskrona. Theodor konfirmerades den 31 maj 1868 i Manillas kapell och utskrevs den 16 juni 1868. Efter skolgången var han biträde på sin fars kontor i Karlstad i två år. Sedan utbildade Theodor sig till lärare på Manillaskolan år 1870-1871 och tjänstgjorde där som extra lärare 1871-1872. Han deltog i en kurs vid folkskollärarseminariet i Karlstad år 1872-1873. Där fick han ett mycket bra betyg av rektor Karl Kastman. Från april 1873 till januari 1874 var Theodor extra lärare vid Tysta skolan på Fredriksholm i Småland.

Flyttade till Värmland

Hos Theodor Kaijser väcktes tanken att starta en dövskola i Värmland. Man kan läsa mer om detta i en separat artikel. Det är dock en sak som jag blev förbryllad över, nämligen årtalet. Som bekant öppnade han ju en dövskola den 30 mars 1874. Enligt Grava församlings inflyttningsbok flyttade Theodor Kaijser in i församlingen först den 16 november 1875. Det är minst ett år efter att han hade öppnat sin skola den 30 mars 1874.

Theodor Kaijsers grav på kyrkogården i Karlstad.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Gift sig och fick fyra barn

Han gifte sig med Alma Alexia Löhr den 1 juli 1877 i Grava. Hon var född den 15 mars 1843 i Halmstad och avled år 1915. De hade fyra gemensamma barn: Karl Lorentz (född 1878), Gunnar (f. 1880), Astrid (f. 1882) och Ebba (f. 1888).

Släkt med utrikesminister Undén?

Genom min släktforskning fick jag av ett rent tillfälle reda på Theodor Kaijsers syster Beata (f. 1854). Hon gifte sig med Viktor Undén. Efternamnet Undén var bekant för mig. Min första tanke ledde till utrikesminister Östen Undén. Kan de vara släktingar, tänkte jag. Då forskade jag vidare med Beata framåt i tiden tills hon fick Östen. Han var född den 25 augusti 1888 i Karlstad. Möjligen kan han ha träffat Theodor Kaijser, eftersom de båda bodde i Värmland samtidigt. Det kan hända att Östen Undén har skrivit om sin döve morbror Theodor i sina dagböcker eller memoarer. Vem vet?

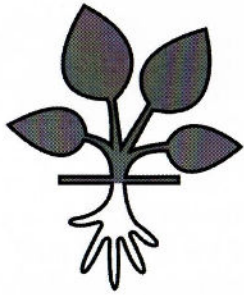
Begravdes i Karlstad

I samband med Theodor Kaijsers verksamhet som upphörde år 1902, gick han i pension och bodde kvar i Karlstad ända till sin död den 28 mars 1928 och begravdes på kyrkogården i samma stad. Hans gravsten finns fortfarande kvar där.

Tomas Hedberg

Källor:

Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918 av Oskar Ahlner.
Dövas Historia del 2, 1999 av Per Eriksson.

Dövhistoriskt seminarium i Falun / Leksand den 10 - 11 oktober 2009

Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) arrangerar det 17:e dövhistoriska seminariet på en ännu icke bestämd lokal, Falun den 10-11 oktober. Bussutflykt till den gamla dövskolan i Falun, Tomnäs i Torsång och Stora Tunas kyrkogård ska ske den 11 oktober.

Seminarieavgiften är 400 kr för medlemmar och 600 kr för icke medlemmar.

Inbetalas till plusgiro 854121-1 senast 15 september 2009. Inträde till seminarium, kaffe och söndagens bussutflykt ingår i priset. Skriv på inbetalningskortet om vegetarisk mat önskas. Anmälan är bindande. Medlemsavgift är 200 kr/år och 400 kr/år för organisationer. Teckenspråkstolkare är beställda.

PRELIMINÄRT program lördag 10 oktober

- Kl. 09.00-09.30 SAMLING och kaffe med fralla. Plats meddelas senare
Kl. 09.30-09.45 Ordförande Tomas Hedberg öppnar seminariet
Representanter från Sveriges Dövas Riksförbund, Dalabygdens Dövas Förening och Sveriges Dövas Ungdomsförbund.
Kl. 09.45-11.30 Föredrag: "Dövas historia i Frankrike/Sverige" av Lennart Andersson, Göteborg
Kl. 11.30-12.00 Föredrag: "Döv i Tredje riket" av Hauke Hagedorn
Kl. 12.00-13.30 LUNCH
Kl. 13.30-14.30 Föredrag: "Dalabygdens Dövas Förening 100 år – 2013" av Eva Norberg/Ingvar Edwall
Kl. 14.30-15.00 Föredrag: Kort historik om "Stora Kopparbergs dövstumskola i Falun" av Tomas Hedberg
Kl. 15.00-15.30 Kaffe med dopp
Kl. 15.30-16.45 Årsmöte
Kl. 19.00- Samkväm på Dövas Förenings lokal, Nedansiljans Dövas Förening

PRELIMINÄRT program söndag 11 oktober

Dövhistorisk bussutflykt till Karlsarvet i Leksand, Falun och Tomnäs i Torsång och Stora Tunas kyrkogård

- Kl. 8.00 Samling. Plats meddelas senare
Kl. 8.15 Avgång
Kl. 15.00 cirka, Centralstationen, Borlänge

Reservation för ändringar!

Logi får var och en ordna själva. Det finns flera hotell att välja på. Gå till "www.bokahotell.se".

Frågor: Maj Daver. E-postadress: maj.daver@comhem.se eller maj.daver@sdrf.se
Birgit Burman. Texttel: 018-37 74 00 (kvällstid). E-postadress: birgit.burman@sdrf.se

Anmälningstalongen för seminariet ska skickas direkt till:

Carl Magnus Lindgren (kassör), Hasselgatan 38, 703 60 Örebro

Betalningen ska sättas in på SDHS:s plusgiro: 854121-1. Märk "Dövhistoriskt seminarium".

Jag/vi anmäler mig/oss till Dövhistoriskt seminarium i Falun/Leksand den 10-11 oktober 2009:

Namn:

Adress:

E-post: Fax nr:

Seminarieavgift:

Antal personer:

Dövundervisningen

Anledningen till att jag skriver om Manillaskolans historia är att dövundervisningen firar 200 år under 2009. Då grundades det första institutet för döva av Per Aron Borg. Institutets första lokal var belägen på Regeringsgatan 67, där Borg sedan år 1805 hade haft sin bostad. Därifrån flyttades institutet till Rosenadlerska huset på Drottninggatan 35 den 2 oktober 1809. Huset revs senare i samband med Kungsgatans utvidgning.

□ Redan i oktober 1808 fick Per Aron Borg sin första döve elev, 12-årig Clas Ekmansson, under sin verksamhet på försök. Så småningom hade han flera döva elever. Med sex döva elever och två blinda elever anordnade han en offentlig examen i februari 1809, till vilket han hade inbjudit ett antal prominenta personer. De blev mycket imponerade av elevernas redogörelser.

Syftet med detta var att Borg försökte attrahera Institutets bestånd genom att få skaffa ett större understöd av statsmedel i stället för hans personliga ekonomiska medel. Det berodde också på att landet genomgick i en svår politisk och ekonomisk kris under åren 1808-1809.

Den 6 juni 1809, en bemärkelsedag

Den 5 juli 1809 hölls en allmän examen med Institutets elever inför Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, Prinsessan Sofia Albertina, rikets ständer, hovet och övriga inbjudna personer. Cirka fyrahundra personer var närvarande i Stora Börssalen. Redan nära en månad innan, hade överste Carlheim-Gyllenschiöld inom adelståndet väckt fråga om anslag till institutet.

Efter några förhandlingar, betänkan- den och remissvar mellan riksdagens ständer beslöts den 16 mars 1810 att ett statligt anslag på 3.333 riksdaler 16 skillingar antogs årligen. Det var den 6 juni 1809, som blev en bemärkelsedag för institutet, då Institutets direktion (styrelse) inrättades samt Institutets behov av understöd av allmänna medel framlades som ett förslag i riksdagen. Samma dag blev 1809 års regeringsform antaget. Den nyvalde drottningen Hedvig Elisabeth Charlotta förklarade samma dag att hon åtog sig att vara institutets beskyddarinna.

Enligt beslut kunde tretton fattiga barn, ett barn från varje stift, få gratis skolgång, kläder och mat. De kallades för en frielev. Övriga måste betala, s.k. betalande elev.

Önskade vara utanför staden

Per Aron Borg hade emellertid önskat att få institutet flyttat till någon plats utanför staden. Skälet till detta var att personalen och eleverna skulle kunna bo tillsammans på landet med verkstäder samt att eleverna skulle kunna få kunskaper via naturen och få möjligheter till kunskaper i hantverkets yrken. Institutet flyttades år 1812 till Övre Manilla på Djurgården. Institutets namn ändrades till Manillas dövskola senare. Sedan år 1812 ligger Manilla-skolan fortfarande kvar där, även om byggnaderna har rivits och nybyggs.

Per Aron Borgs viktigaste grundidéer:

1. Kommunikationen mellan lärare och elev måste fungera. Teckenspråket ska användas.
2. Döva måste kunna läsa och skriva svenska.
3. Döva måste få yrkesutbildning för att bli självständiga och kunna försörja sig.

Konstruerade det svenska handalfabetet

Från början var teckenspråket tillåtet i undervisningen. Det svenska handalfabetet konstruerades av Per Aron Borg. Han införde själv sitt handalfabet i Portugal, dit han reste 1823 för att starta en dövskola. I Finland infördes Per Aron Borgs handalfabet av en f.d. döv elev på Manillaskolan, Carl Oscar Malm 1834-1845, som år 1846 startade en privat dövskola i Borgå,

Finland. Efter 1970 övergick Finland dock till det internationella handalfabetet. Portugal har däremot med små förändringar fortfarande samma handalfabet som Sverige.

Elever från Finland

Enligt elevmatrikeln förekommer det sju Manillaelever som har anknytning till Finland under 1800-talet. Den allra första eleven är Johan Niclas Brandt, född den 28 juni 1788 i Gamlakarleby, Finland. Han kom till Institutet för döva år 1810 som flykting i högsta fattigdom sedan hans familj och släkt hade plundrats och dödat av ryssarna. Han fick utbildning på Institutets bekostnad. Efter en kort skoltid gick han till sjöss och arbetade som skeppssko- makare.

Undervisning på teckenspråk

När Per Aron Borg dog 1839, efterträdde han av sin son Ossian Edmund Borg. Han gick på samma linje som sin far, dvs. att undervisningen skedde via teckenmetoden. År 1873 avgick han som föreståndare. Han efterträddes 1876 av rektor Ola Kyhlberg, som införde en oralmetod. Därmed var teckenspråket inte längre tillåtet att användas under lektionerna.

Dövundervisning i hela landet 1889

År 1889 beslöts om obligatorisk dövundervisning för alla döva elever. Samtidigt blev dövundervisningen ordnad i hela landet genom lagen.

Erkänt som dövas första språk

Inte förrän i slutet av 1970-talet blev teckenspråket tillåtet igen i skolorundervisningen, tack vare en forskning om dövas teckenspråk. Forskarna konstaterade då att det svenska teckenspråket är ett språk liksom andra talspråk. År 1981 beslöts i Riksdagen att teckenspråket skulle bli erkänt officiellt som dövas första språk.

Tomas Hedberg

i 200 år

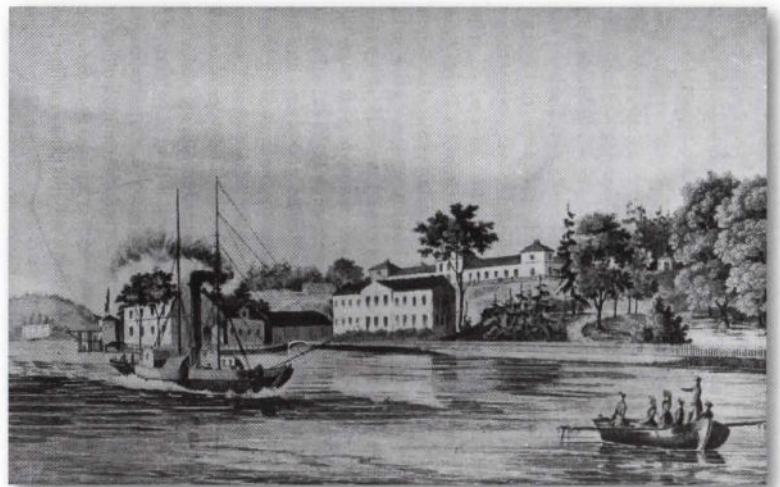
Per Aron Borg

Grundaren **Per Aron Borg** 1776 - 1839.

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV, STADSARKIVET

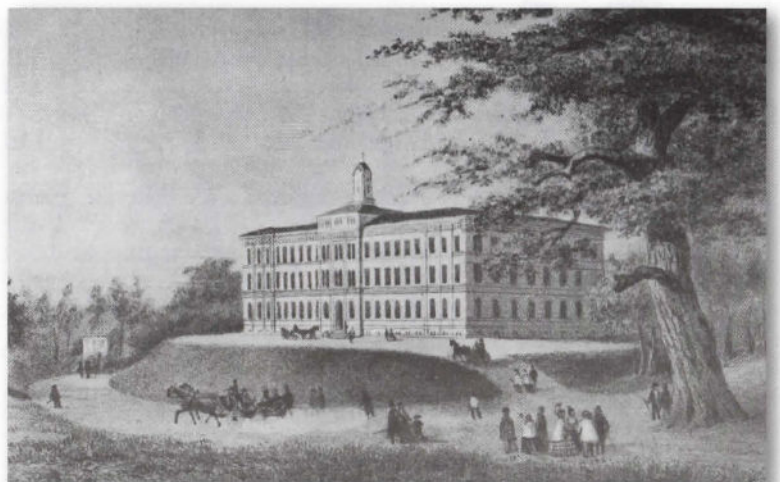
Stora huvudbyggnaden (längst upp) ligger på Övre Manilla. Nedanför den ligger byggnaden som kallades Manhem (tvåvåningshuset) på Manillaholmen i början av 1820-talet. Manhem byggdes år 1816 - 1817 och blev rivet år 1873. Byggnaden på övre Manilla var från början ett hovstall från 1770-talet och byggdes om till läro- och sovsalar samt verkstäder. Ombyggnaden blev färdig år 1812. Byggnaden jämnades med marken år 1885.

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV, STADSARKIVET

Den nya skolbyggnaden blev invigd år 1864.

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV, STADSARKIVET

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress
SDHS, c/o Carl Magnus Lindgren
Hasselgatan 38
703 60 Örebro

B FÖRENINGSG- BREV

Malmö dövas historia på teckenspråk

Projektet syftar

till att på teckenspråk dokumentera och göra Malmö dövas historia tillgänglig för flera generationer döva och hörande med intresse för ämnet.

Äldre döva

med olika bakgrund i olika teman kommer att intervjuas på teckenspråk och videofilmas. Materialet bearbetas vid dövhistorieträffar i studiecir-kelform.

Malmö Dövas Förening "Svenske"

samarbetar med Malmö Muséer, Malmö Stadsarkiv och ABF Malmö med detta projekt.

En helt ny hemsida

kommer att presenteras under våren med ny information.

Projektledare

är Per-Thomas Örlegård och projektmedarbetare är Ulf Nilsson, Kristina Olsson och Ronny Carlsson.

Ett par referensgrupper har också skapats för att fungera som bollplank för projektmedarbetarna.

Per-Thomas Örlegård

Fortsättning från sidan 5:

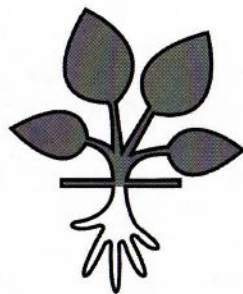
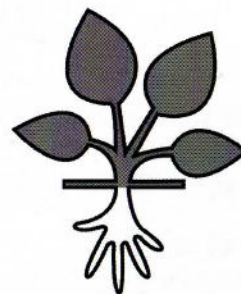
Värmländska institutet....

Enligt Peter Kleve var skolverksamheten belägen på bottenvåningen i huset, till vänster om ingången på hörnet mot Växnäsgatan. År 1903 byggdes lokalerna om och kom att inrymma Klara Hushållshandel ända fram till i början av 1960-talet och under de sista åren låg ett teaterkafé där.

Tomas Hedberg

Källor:

Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918 av Oskar Ahlner.
Dövas historia del 2, 1999 av Per Eriksson.

Styrelse 2007–2009 för SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP:

Tomas Hedberg	ORDFÖRANDE
Gunilla Wågström Lundqvist	VICE ORDFÖRANDE
Maj Daver	SEKRETERARE
Carl Magnus Lindgren	KASSÖR
Birgit Burman	LEDAMOT

Postmottagare: c/o Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro
Texttelefon: 019-25 56 59 (kvällstid)
E-mail: carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Medlemskap: Enskilda 200:–/år Organisationer 400:–/år

Plusgiro: 85 41 21 - 1

Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.